

ШУМПЕТЕРІВСЬКА ПАРАДИГМА "СТАТИКИ" І "ДИНАМІКИ" ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті аналізуються основні положення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера, які виділяють два різних типи економіки – статику і динаміку. Така методологія, на відміну від неокласичного підходу, дає нове бачення рушійних сил сучасного економічного розвитку, де пріоритетна роль відводиться інноваційним технологічним змінам.

Ключові слова: шумпетерівська теорія економічного розвитку, технологічна парадигма, інноваційна політика.

Теорія економічного розвитку Й. Шумпетера багато у чому не вписується у методологічні рамки традиційного неокласичного канону, що отримав назву "головної течії" економічної теорії. Центральна контрверсійність гносеологічного бачення природи розвитку у зазначених двох парадигмах пов'язана з різним визначенням властивостей економічної системи, що розвивається. Й. Шумпетер назвав ці різні стани економічною "Статикою" і "Динамікою", а економічний розвиток розглядав як фундаментальний специфічний феномен господарської діяльності [5, с. 21–100]. Таке методологічне розмежування виглядає ніби як звичайне уявлення про умови існування будь-яких явищ, але, за Й. Шумпетером, в економічній теорії і практиці представлення особливостей цих двох станів потребує різного категорійного апарату. Концептуальне виокремлення і демонстрація різної сутності економічної "статики" і "динаміки" виявились "сретичними" для традиційних уявлень про природу економічних процесів, що обумовило відносно мало поширеність Шумпетерівської парадигми в академічних колах протягом останнього століття. Тому ця теорія проходить довгий шлях свого становлення і визнання [1].

Принципові засади інноваційної теорії економічного зростання були узагальнені Й. Шумпетером ще в 1911 р. у класичній книзі "Теорія економічного розвитку", яку було написано під час викладацької роботи Й. Шумпетера у Чернівецькому університеті [5], і розвинута в ґрунтовній монографії "Бізнесові цикли: теоретичний, історичний і статистичний аналіз капіталістичного процесу" (1939 р.) [16]. Остання робота знаменна також тим, що залучила у широкий науковий вжиток концепцію "довгих хвиль" М. Кондратьєва [2]. У роботі 1939 року було продемонстровано вплив технологічних революцій на економічний розвиток. Був встановлений тісний зв'язок між впровадженням у виробництво науково-технологічних інновацій і довгостроковими коливаннями циклічного розвитку економічних процесів. В інноваційній теорії економічного розвитку Й. Шумпетера однією з центральних категорій стало так зване еволюційне "творче руйнування", коли технологічні інновації одночасно знецінюють старі галузі виробництва і створюють нові. Тому з цієї теорії витікає важливий висновок про необхідність виділення в аналізі та при формуванні економічної політики "старих" і "нових" виробництв і галузей.

Навіть нині концепція Й. Шумпетера практично не представлена в основних підручниках з економічної теорії (як приклад можна навести сучасний базовий підручник з макроекономіки для магістерських програм Д. Ромера [15]), і тому більшості експертів і політиків дуже побіжно знайомі з її ключовими положеннями. Для України це проявляється й у тому, що фактично всі рекомендації міжнародних експертних груп, які готували дорадчі документи з формування української економічної політики, не містять порад, базованих на шумпетерівській концептуальній платформі, а представляють переважно ідеологію ортодоксальної неокласики (прикладом можуть служити доповіді групи "Блакитна стрічка" [14]). Це, безумовно, спрямовує у неокласичне методологічне річище концептуальну візію більшості укра-

їнських політиків і експертів щодо пріоритетів економічної політики. Проте, якщо подивитись на реальну практику цілеполягання в економічних стратегіях розвинутих і успішних динамічних країн, то можна чітко побачити, що ці стратегії базуються переважно на шумпетерівських концептуальних засадах [8; 17], які в явному вигляді надають пріоритетність фактору науково-технологічних інновацій у сучасній економічній практиці.

Неокласична та шумпетерівська парадигми економічного розвитку

Для з'ясування глибинної методологічної відмінності неокласичної та шумпетерівської концептуальної візії природи економічного розвитку порівняємо парадигмальні підходи одного з найбільш послідовних теоретиків економічного лібералізму – Людвіга фон Мізеса та, власне, – Йозефа Шумпетера. Цікаво, що обидва класика світової економічної науки тісно пов'язані з Україною: Л. фон Мізес народився у Львові, а дитинство провів у Чернівцях; Й. Шумпетер викладав у Чернівецькому університеті й саме у цей період була в основному сформульована його знаменита теорія інноваційного економічного розвитку. У першому наближенні погляди Л. фон Мізеса і Й. Шумпетера на зв'язок економічного лібералізму і технологічних інновацій є тотожними: індивідуальна вільна підприємницька діяльність забезпечує технологічний розвиток. Але виникає суттєва розбіжність, коли Й. Шумпетер доводить, що довгострокове економічне зростання країни забезпечує не будь-яка підприємницька діяльність, а специфічна інноваційна діяльність, яка створює принципово нові технології, товари, ринки, суспільні відносини тощо.

Л. Мізес відносить технологічну успішність на рахунок просто ліберального устрою економіки, не ідентифікуючи наявність специфічних факторів такої успішності в межах ліберальної моделі. Він зазначає: "...вражаючий прогрес технології виробництва й обумовлене цим зростання багатства і добробуту стали можливими тільки завдяки застосуванню ліберальної економічної політики. Саме ідеї економістів класичної школи... звільнили геній реформаторів і новаторів від гамівних сорочок гільдій, опіки уряду і різноманітного тиску громадськості... Жодне з сучасних великих винаходів неможливо було би використати, якщо би менталізму зруйнована економістами" [4, с. 11–12]. Такі ж самі результати очікують від лібералізації економіки і сьогодні ті експерти і політики, які стоять на ортодоксальних позиціях неокласики. Проте, як вже показала практика багатьох країн, включаючи Україну, лібералізація економічних відносин сама по собі не стає фактором успішного розвитку країни.

Причини такого стану речей розкрив Й. Шумпетер, який показав, що звичайна, не інноваційна підприємницька діяльність не може забезпечити довгостроковий економічний розвиток. Він узагальнив діяльність підприємців-інноваторів у відповідній категорії теорії економічного розвитку, яка з часом стала називатись категорією "інновація", і яка стала системоутворюючим методологічним ядром його парадигми "динаміки" еконо-

мічного розвитку. "Підприємці-інноватори" протиставляються Й. Шумпетером як антитеза іншому типу вільного господарюючого суб'єкта – "просто господарям": "...специфіка поведінки підприємців, що розглядається, розкривається у двох моментах. По-перше, ця поведінка має інший... об'єкт: бути підприємцем (*інноватором*) означає робити те, що не роблять інші... Крім того... – цеозначає робити не так, як інші. Це вимагає якісно відмінних здібностей, ніж ті, що дозволяють давати оцінку в рамках звичайного кругообігу... Існуюча же теорія (*ортодоксальна*) за своєю природою описує виключно поведінку в рамках кругообігу". Економічна діяльність у "рамках кругообігу", за Й. Шумпетером, – це економічна "статика", а створення принципів нових продуктів і попиту – це економічна "динаміка".

Важливим методологічним підходом і припущенням у даному питанні є ототожнення категорії економічної "статика" з економікою урівноважених станів, а категорії економічної "динаміки" з економікою нерівноважених станів еволюційного розвитку. Причому, як показав сучасний дослідник творчості Й. Шумпетера – Е. Андерсен, в оригінальних перших німецькомовних роботах, присвячених аналізу рівноваги і розвитку економічних систем, Й. Шумпетер при характеристиці сутності процесів "динаміки" вживав термін "еволюційний економічний аналіз", який в англійському перекладі став "економічною динамікою". Наведемо (за Е. Андерсеном) відповідну цитату з першої книги Й. Шумпетера, в якій він почав формулювати свою оригінальну теорію економічного розвитку – *Wesen und Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie, 1908*: "Статика (економічний аналіз рівноваги) і Динаміка (еволюційний економічний аналіз) є повністю різні сфери; вони віддзеркалюють не тільки різні проблеми, але й різні методи і різні об'єкти. Вони не є двома частинами того ж самого будинку, але є двома абсолютно різними будинками. Тільки Статика (економічний аналіз рівноваги) є наразі вже чимось, що більш-менш задовільно збудовано... Динаміка (еволюційний економічний аналіз) знаходиться ще тільки на початку будівництва, як майданчик для майбутнього" [6, с. 5–6].

Еволюційна природа інноваційної теорії економічного розвитку

Шумпетерівська теорія економічного розвитку є теорією еволюційного розвитку економіки. Причому термін "еволюція" в даному випадку означає не повільність і поступовість змін, як це інколи трактується, а докорінну зміну існуючого порядку речей у невизначеному напрямі (при відсутності відомої наперед цільової функції), стрибок у нову якість (нову комбінацію), яка переважно є непередбачуваною. Саме такий методологічний зміст розкриває відомий алогізм Й. Шумпетера у вигляді питання: "Скільки треба удосконалювати виробництво диліжансів, щоби з'явився паровоз?" Ясно, що неможливо забезпечити виникнення парового двигуна, постійно модернізуючи гужовий транспорт. Тому в теорії економічного розвитку Й. Шумпетера вагома акцентуація уваги саме на тому, що для забезпечення довгострокового економічного зростання країни важлива трансформація не стільки традиційних виробництв, скільки створення принципів нових, які виникають на інноваційній технологічній базі. Традиційні виробництва потрібні для збереження існуючих обсягів національного продукту і забезпечення функціонування в режимі економічної "статика", але "динаміка" економічної системи прямо пов'язана з інноваційним розвитком.

Складність сприйняття зазначених ідей Й. Шумпетера багато у чому обумовлена вірою у неокласичний канон, згідно з яким досягнення економікою рівноважного стану "Парето-ефективності" є кінцевою метою і засобом успішної економіки. Дж. Кейнс тільки удосконалив цей канон для короткострокових періодів, коли рин-

ковий механізм дає збіг ефективної саморегуляції, але інноваційний фактор не розглядався як важливий чинник стійкого зростання. Якщо розглянути більш сучасні неокласичні теорії економічного зростання – базову модель Солоу-Свана, різні ендогенні теорії [3, с. 124–141], то можна зробити висновок, що і вони ніби переконливо доводять важливість фактору інноваційних технологічних змін. Але їхньою методологічною слабкою залишається формат аналізу саме "економічної статика", тобто розвитку економіки на базі традиційної структури виробництва, яка віддзеркалюється знайденими емпірично (тобто за даними минулих періодів) виробничими функціями. Така методологія аналізу економічних процесів не може передбачити (і пояснити) стан економіки, який виникає на базі інноваційних технологій, що змінюють саму виробничу функцію.

Центральним виробничим фактором, який репрезентує інноваційну діяльність у цих моделях, виступає збільшення продуктивності заданих ресурсів праці й капіталу (загальний фактор продуктивності, "залишок Солоу"). В ендогенних теоріях це збільшення продуктивності специфікується у фактори людського капіталу, патентної діяльності, фінансування досліджень і розробок тощо. Проте зростання продуктивності традиційних ресурсів визначається щодо порівняльної продукції, тобто існуючої раніше. Відтак мова йде про економічну "статика". Шумпетерівська концептуальна парадигма виходить із того, що така економіка обов'язково прийде до кризи відносного перевиробництва і почне деградувати, а порятунок і розвиток економічної системи можуть дати тільки еволюційні інноваційні "стрибки" у вигляді технологічних революцій. У неокласичних моделях такий сценарій не специфікується, і тому вони не демонструють наявності критичної необхідності щодо створення і розвитку принципово нових інноваційних виробництв, ці моделі тільки показують актуальність підвищення продуктивності ресурсів, але у межах заданих (виведених ретроспективно) виробничих функцій, тобто в умовах існуючої технологічної структури виробництва. Інноваційні технологічні зміни змінюють саму виробничу функцію і тому неошумпетерівські теорії обґрунтовують важливість проведення інноваційної структурної перебудови економіки країни як центрального напрямку її економічної політики. З огляду на це, державне управління економічними процесами щодо структурних змін, пов'язаних із застосуванням різних типів технологій, особливо з акцентом на розвиток високих технологій, є надзвичайно актуальним для теперішнього етапу розвитку української економіки.

Неошумпетерівська теорія технологічної парадигми

Прикладний розвиток інноваційної парадигми економічної "динаміки" нині здійснюється в межах неошумпетерівської теорії технологічних укладів, яка демонструє і доводить важливість структурних інноваційних технологічних змін для забезпечення довгострокового економічного розвитку країни [7; 9; 10; 11; 12; 13]. Економісти цього напрямку вводять поняття технологічної парадигми, зміна якої відбувається в межах технологічної революції. Остання розуміється як сукупність економічної та технологічної пов'язаних інновацій, які складають нову технологічну парадигму. Технологічна революція призводить до радикальних змін у пануючій господарській системі, впливає на всі важливі сторони функціонування економіки. В українській і російській економічній літературі та урядових документах зазначена категорія – "технологічна парадигма" – представляється терміном "технологічний уклад", тому в україномовній літературі ці два вирази мають синонімічне значення.

Період існування та необхідність зміни технологічної парадигми (укладу) обумовлюються суто економічними чинниками. Господарська система досягає межі еконо-

мічного зростання і входить у кризовий стан, коли вона достатньо довго функціонує в межах переважно традиційного економічного кругообігу (Статика). Подолання цього стану стає можливим, коли взаємодія технічної та економічної сфер переходить на рейки нової технологічної парадигми, яка інноваційно змінює виробничу систему (Динаміка). Старі соціальні та інституційні механізми, що пристосувалися до старої технологічної парадигми, не в змозі бути адекватними новій структурі інвестицій, ринковій поведінці тощо. Вони витискуються процесом дифузії (поширення) відповідних інновацій. Зміна технологічної парадигми зумовлює радикальну зміну звичного типу інженерного та управлінського мислення відносно ефективної господарської практики.

Концепція технологічної парадигми (укладу) виходить з того, що технологічні зміни відбуваються відносно швидко і випереджають зміни в інституційній структурі держави, яка є більш інертною через притаманний їй консерватизм інтересів. Період, за який відбуваються кардинальні зміни в соціально-економічній структурі, і є періодом становлення технологічного укладу, який відповідає новим принципам управління в різних сферах, що стають загально визначеними для чергової фази розвитку. Це становлення має, за підрахунками вчених, лаг 48–68 років, що відповідає довгостроковому коливанню "довгої хвилі Кондратьєва". Зміна технологічної парадигми (укладу) має всі ознаки загальної техніко-управлінської революції, яка започатковує становлення більш ефективної соціально-економічної господарської системи. Технологічна парадигма утворюється дією так званих ключових факторів (базовий інновацій [12]) і тому віддзеркалюється розвитком відповідних високотехнологічних галузей виробництва протягом життєвого циклу цієї парадигми. Ключовий фактор парадигми – ценові технології й засоби виробництва, які впливають на зміну структури витрат, зменшують відносну вартість одиниці корисного ефекту, створюють нові продукти, які мають значне поширення на ринку, поліпшують якість традиційних продуктів.

Шумпетерівська теорія економічної "динаміки" і похідні від неї нешумпетерівські теорії технологічних парадигм (укладів) сформували концептуальну базу для нового погляду на циклічну природу економічного розвитку та висунули специфічні вимоги до цілей і засобів антикризової державної політики. Цей новий погляд пов'язаний із констатацією наявності макроекономічного життєвого циклу певної виробничої структури національної економіки. Цей цикл прямо залежить від генезису, розвитку та деградації технологічного базису соціально-економічних процесів, який у часі змінюється циклічно, коли кожна синусоїдна хвиля обумовлюється життєвим циклом нової технологічної парадигми (укладу). Тому дуже важливим інструментом аналізу і методологією формування антикризової політики стає оцінка структурної технологічної динаміки макроекономічних процесів та закономірностей розвитку інноваційних технологічних систем.

Нинішня практика, на наш погляд, повністю підтверджує висновки теорії Й. Шумпетера про важливість інновацій для забезпечення розвитку економіки країни у режимі економічної "динаміки". Усі розвинуті країни намагаються максимально сприяти тим виробництвам, які відносяться до ключового фактору поточного технологічного укладу (нині – це інформаційно-комунікаційні технології). Але вони також вже заглядають у майбутнє і закладають передумови для експансії виробництв наступного технологічного укладу, де ключовим фактором, за прогнозами фахівців, стане біотехнологія. В Україні частка таких виробництв не тільки мізерна, а й не спостерігається їхня пріоритетність в інвестиційних потоках. Між тим, саме випереджаюче опанування технологій майбутнього технологічного укладу може дати Україні шанс на-

здогнати розвинуті країни. Сьогодні фактичний пріоритет віддається виробництвам 3-го та 4-го укладу. Це віддзеркалює просте відтворення існуючої технологічної бази, яка сформувалася у минулому. Згідно з теорією, що розглядається, такий стан речей буде постійно відтворювати кризові явища в українській економіці.

Теорія економічного розвитку Й. Шумпетера розглядає структурну технологічну динаміку економіки країни не просто в якості її матеріального базису, а вважає системоутворюючим фактором еволюції людської цивілізації. Базові технологічні інновації виступають ключовим фактором технологічного укладу та генератором процесів структурної перебудови, які формують нові галузі-локомотиви економічного зростання.

Основним протиріччям, яке простежується на всьому шляху еволюції поглядів на роль технологій в економічному зростанні й яке залишається актуальним дотепер, є, з одного боку, визнання вирішальної ролі науково-технічного прогресу в економічному розвитку, а, з іншого – переважне ігнорування його як окремого ендогенного фактора в моделях економічного зростання. Неокласика розглядає технологічні зміни переважно тільки чинником, що впливає на загальний фактор продуктивності наявних ресурсів праці й капіталу. Такий контекст обумовив спрямування головної уваги в практичній політиці економічного зростання на екстенсивні інвестиційні процеси.

Розробки нешумпетерівського напрямку створили теоретичну базу для нового погляду на економічний розвиток країн та сформували нові вимоги до державної економічної політики. Цей новий погляд пов'язаний зі сприйняттям структури національної економіки через призму закономірностей розгортання та зачепу різних міжчасових хвиль технологічних комплексів, які формуються на базі різних ключових факторів технологічних парадигм.

Більш традиційним є представлення галузевої структурної динаміки в контексті фіксації галузевих пропорцій щодо обсягів продукції, доданої вартості, інвестицій тощо. Такий аналіз виявляє взаємозв'язки різних параметрів економічної системи, фіксує певні закономірності, які придатні для міжнародних порівнянь і т. п., але він є обмеженим для завдань стратегічного планування, довгострокової політики держави, бо він не дає чіткого бачення впливу структурних процесів, що фіксуються, на майбутній стан економіки. Тому більш сучасним інструментом аналізу стає бачення структурної динаміки виробництва крізь призму закономірностей розвитку технологічних систем.

Ключовий фактор технологічної парадигми стосується саме масового попиту на відповідні технологічні зміни. Тому лідери світової спільноти опановують ці технології з випередженням. Галузі, які інтенсивно використовують ключовий фактор, найбільш вдало пристосовуються до потреби відповідної організації виробництва, є головними інвесторами в передові технології й формують новий технологічний уклад суспільства. Ці галузі в даному контексті виконують роль пріоритетних галузей – локомотивів розвитку країни. Розуміння основних закономірностей функціонування господарських систем у специфічних умовах феномену економічної "динаміки" Й. Шумпетера, усвідомлення вирішального значення пріоритетного розвитку виробництв, які належать до поточного і майбутнього технологічних укладів, визнання наявності органічного взаємозв'язку успішності розвитку таких виробництв із наявністю відповідних ефективних підтримуючих інституцій є важливими передумовами формування результативної довгострокової економічної політики в Україні.

Список використаних джерел

1. Бажал Ю. М. Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських університетах / Ю. М. Бажал., Ю. А. Пісоцька // Наукові записки НаУКМА. – 2012. – Т. 136 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 14–18.

2. Длинные волны: Научно-технический прогресс и социально-экономическое развитие / С. Ю. Глазьев, Г. И. Микерин, П. Н. Тесля и др. – Новосибирск : Наука, 1991. – 224 с.

3. Інноваційний ресурс господарського розвитку : [монографія] / за ред. В. П. Мельника. – К. : Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 363 с.

4. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории : [монография] / Людвиг фон Мизес ; [пер. с англ. А. В. Куряева]. – Челябинск : Социум, 2005. – 878 с.

5. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу : [монографія] / Й. А. Шумпетер ; [пер. з англ. В. Старка]. – К. : Видавн. дім "Києво-Могилянська академія", 2011. – 242 с.

6. Andersen E. Schumpeter's Evolutionary Economics: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Engine of Capitalism / E. Andersen. – L. : Anthem Press, 2009. – 500 p.

7. Dosi G. Technological Change and Industrial Transformation: The Theory and an Application to the Semiconductor Industry. – L. : Macmillan, 1984. – 338 p.

8. EUROPE 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive growth. – Brussels : EUROPEAN COMMISSION 3.3.2010 COM (2010) 2020 final. – 34 p.

9. Freeman C. The Economics of Industrial Innovation / C. Freeman, L. Soete. – L. : Cassell, 1997. – 470 p.

10. Freeman C. Unemployment and Technical Innovation: a Study of Long Waves and Economic Development / C. Freeman, C. Clark, L. Soete. – L. : Frances Pinter, 1982. – 214 p.

11. Industrial Policy and Development: the Political Economy of Capabilities Accumulation / ed. by M. Cimoli, G. Dosi, and J. Stiglitz. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – 575 p.

12. Mensch G. Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression / G. Mensch. – Cambridge (Massachusetts) : Ballinger, 1979. – 272 p.

13. Perez C. Technological Revolutions and Financial Capital. The Dynamics of Bubbles and Golden Ages / C. Perez. – Cheltenham : Cambridge : Ed. Elgar, 2002. – 198 p.

14. Policy Recommendations on Economic and Institutional Reforms 2009.. – K. : Blue Ribbon Analytical and Advisory Centre, 2009. – 121 p.

15. Romer D. Advanced Macroeconomics / D. Romer. – [4-th ed.]. – Boston : The McGraw-Hill / Irwin, 2012. – 736 p.

16. Schumpeter J. A. Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process / J. A. Schumpeter. – N. Y., Toronto, L. : McGraw-Hill Book Company, 1939. – 461 p.

17. Science and Engineering Indicators 2012. – Arlington VA : National Science Foundation. National Science Board, 2012. – 593 p.

Надійшла до редколегії 23.11.12

Ю. Бажал, д-р екон. наук, проф.

Національний університет "Києво-Могилянська академія", Київ

ШУМПЕТЕРОВСКАЯ ПАРАДИГМА "СТАТИКИ" И "ДИНАМИКИ" ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ И ЕЁ ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

В статье анализируются основные положения теории экономического развития Й. Шумпетера, которые выделяют два разных типа экономики – статику и динамику. Такая методология, в отличие от неоклассического подхода, дает новое видение движущих сил современного экономического развития, где приоритетная роль отводится инновационным технологическим изменениям.

Ключевые слова: шумпетерианская теория экономического развития, технологическая парадигма, инновационная политика.

Y. Bazhal, Doctor of Sciences (Economics), Prof.
National University of "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv

"STATICS" AND "DYNAMICS" SCHUMPETERIAN PARADIGM OF ECONOMIC SYSTEM AND ITS PRACTICAL IMPLICATION

This paper analyzes fundamental features of Schumpeter's theory of economic development which distinguish two different types of economy – statics and dynamics. Such methodology unlike of neoclassical approaches gives a new vision of driving forces of modern economic development with a crucial role of the innovation technological change.

Keywords: Schumpeter's theory of economic development, technological paradigm, innovation policy.

УДК 33(73)(92):338

I. Єгоров, д-р екон. наук, ст. наук співр.
ЦДПІН імені Г.М. Доброва НАН України, Київ,
Н. Лінчевська, асп.
ЦДПІН імені Г.М. Доброва НАН України, Київ

ПРОЦЕСИ "ТВОРЧОЇ РУЙНАЦІЇ" ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

У роботі розглянуто процеси перетворень в українській економіці у роки незалежності в контексті шумпетеріанської концепції трансформації. Показано, що початкові параметри цих процесів були оцінені невірно, дії з управління змінами майже незавершений та неповний характер. Це, у свою чергу, призвело до серйозних негативних наслідків для економіки країни.

Ключові слова: теорія Й. Шумпетера, творча руйнація, економічна криза, економіка України, негативні зміни.

Однією з найважливіших складових теорії Й. Шумпетера є положення про "творчу руйнацію", тобто процес економічних перетворень, який сприяє заміні застарілих форм та методів хазяйнування на нові, більш прогресивні. Це супроводжується зникненням технологічно відсталих виробництв та виникненням нових секторів економіки, що мають тенденцію до швидкого зростання [7]. Шумпетеріанська інтерпретація процесів економічного розвитку і, зокрема, процесів переходу від планової до ринкової економіки дає змогу глибше зрозуміти сутність явищ, що спостерігалися в останні роки.

Мета цієї статті полягає в аналізі трансформаційних процесів в Україні в останні два десятиріччя в контексті Шумпетеріанської теорії перетворень.

Україна пережила значні потрясіння в економічній сфері на початку 1990-х років. Вони були пов'язані із колапсом планової системи з її принципами адміністративного розподілу ресурсів, товарів і послуг, а також із розпадом Радянського Союзу і розривом традиційних зв'язків між підприємствами. Слід зазначити, що етап "зламу" в українській економіці затягнувся, якщо порів-

нювати з ситуацією в інших країнах регіону: тільки з початку 2000-х років у країні розпочалися процеси економічного зростання, тоді як у переважній більшості країн Центральної та Східної Європи основні зміни вже майже завершилися.

Розвиток подій в Україні цікавий у першу чергу тим, що це – одна з найбільших європейських країн, яка протягом декількох століть своєї історії була невід'ємною частиною Російської імперії, а пізніше – Радянського Союзу. Якщо порівнювати Україну з Польщею, Угорщиною та іншими країнами Східної Європи, то можна вважати, що вони відігравали роль "дочірніх компаній" у радянсько-комуністичному типі планової системи, у той час як Україна була схожа на "цех" у підприємстві "Радянський Союз". У Радянській Україні існували деякі формальні атрибути суверенної держави, але в економічній сфері більше 90 % всієї промисловості регулювалося центральними загальносоюзними міністерствами, розташованими у Москві. На відміну від московських міністерств та відомств, українські органи управління, у тому числі Держплану УРСР, зосередили свої зу-